

Saugumo sampratos kaita. Globalizacija ir transnacionalinių saugumo grėsmių išskyrimas

---

Straipsnyje analizuojamos teorinės saugumo studijų išplėtimo ir gilinimo bei naujųjų – transnacionalinių – saugumo grėsmių išskyrimo prielaidos. Išskiriamos teorinės prieigos, metusios iššūkį realizmui ir suformavusios teorinius pagrindus saugumo sampratos išplėtimui. Apibrėžiami būdingiausi penkių transnacionalinių saugumo grėsmių grupių bruožai, kurie išryškina transnacionalinių ir tradicinių saugumo grėsmių skirtumus. Pabrėžiama transnacionalinių grėsmių raiška veikiant globalizacijos procesams. Straipsnyje akcentuojamas globalizacijos procesų poveikis šių grėsmių stiprėjimui, laipsniškam įsitvirtinimui valstybių saugumo darbotvarkėse bei jų prevencijai.

Ieva KARPAVIČIŪTĖ
Vytauto Didžiojo Universiteto, PMDI,
Diplomatijos ir tarptautinių santykių III.
magistrantė
El.paštas: Ieva_Karpaviciute@fc.vdu.lt

ĮVADAS

XXa. 8-9 dešimtmečiais pradedama vis dažniau diskutuoti saugumo sampratos išplėtimo ir gilinimo temomis. XXa. pabaigoje – XXIa. pradžioje šios diskusijos įgyja naują postūmį. Saugumo studijose vis daugiau dėmesio teikiama, naujai po šaltojo karo susiformavusiai, tarptautinei sistemai, globalizacijos procesų poveikiui, naujosioms transnacionalinėms saugumo grėsmėms, jų raiškai ir pobūdžiui. Saugumo studijos nuolatos tobulėja ir kinta. Šiame straipsnyje analizuojama saugumo sampratos kaita, teorinių prieigų, palaikančių saugumo sampratos plėtimą ir gilinimą, argumentai. Straipsnyje taip pat akcentuojama saugumo sampratos kaitos įtaka transnacionalinių grėsmių išskyrimui ir svarbai.

XXa. 8-9 dešimtmečiais tarptautinių santykių studijose ilgainiui pradeda ryškėti iki tol vyravusios realizmo teorinės paradigmos spragos. Realizmas vis labiau ima prarasti monopolinę teisę į vienintelės „teisingosios“ teorijos, analizuojančios saugumą, statusą. Ilgą laiką tarptautinių santykių, o kartu ir saugumo studijose dominavusiai realizmo teori-

nei paradigmai tenka pasislinkti ir priimti greta kitas teorijas. Realizmui tenka susitaikyti su mintimi, kad kurį laiką nuošalėje buvęs pliuralizmas/liberalizmas saugumo studijoms pradeda siūlyti svarius realizmą kritikuojančius argumentus. Be pliuralizmo, realistinei paradigmai iššūkį meta ir aibė įvairiausių postpozityvistinių, postsruktūralistinių teorinių priėgų, pavyzdžiui konstruktyvizmas, kritiškosios saugumo studijos (į jas galima įtraukti postmodernizmą, utopinį realizmą, feminizmą ir kt.), globalizmas ir kt. Šie iššūkiai, kilę iš nepasitenkinimo realizmo nesugebėjimu paaiškinti daugelio su saugumo studijomis susijusių procesų, vėliau - nuspėti šaltojo karo baigties, ilgainiui suformuoja galimybę išskirti ir į saugumo darbotvarkes įtraukti daugelį naujų transnacionalinių saugumo grėsmių. Laipsniškai įsivyrąja keli skirtingi saugumo ideologiniai pagrindai, veikia aibė įvairių saugumo tyrimo centrų, ir tai sąlygoja, kad saugumo studijose jau nedominuoja koks vienas išskirtinis požiūris.¹

PRIELAIDOS SAUGUMO SAMPRATOS IŠPLĖTIMUI IR GILINIMUI REALIZMO KRITIKA

(Neo)Realistinė paradigma išplėtojo griežtą, išskirtinai valstybinį centristinį požiūrį į saugumą, didžiausią dėmesį teikiančią nacionaliniam saugumo analizės lygmeniui, akcentuojantį išorines karines grėsmes (reikalaujančias karinio atsako). Šios grėsmės valstybei kyla anarchinėje tarptautinėje sistemoje, kuri lemia valstybių tarpusavio santykius. Saugumas - valstybės pagrindinių vertybių, tokių kaip politinė nepriklausomybė ir teritorinis integralumas, apsauga ir išsaugojimas.² Valstybė paprastai yra saugumo objektas ir subjektas. Realizmas analizuoja valstybių kovą dėl galios, galios balanso formavimąsi, atgrasymo politiką, saugumo dilemą ir pan. Realizmo šalininkai griežtai pasisako prieš saugumo sampratos gilinimą ir plėtimą, neigia individo galimybes būti saugumo objektu, bei kitų (ne karinių) sričių įtraukimą į saugumo analizę.

Nuo XXa. vidurio dominavusiai realistinei paradigmai 8-9 dešimtmečiais mestas gana rimtas iššūkis. Ilgainiui daugelis įvairių teorinių priėgų ėmė akcentuoti šios saugumo sampratos trūkumus. Daugelis mokslininkų pastebėjo, kad realizmas nebeatitinka realybės – nebesugeba pateikti naujai kylančių saugumo problemų paaiškinimo. Realizmas tarsi nepastebi daugelio situaciją saugumo srityje keičiančių reiškinių.

Pastebėta, kad vis daugiau karų vyksta ne tarp valstybių, bet valstybių viduje – tai leido kvestionuoti realizmo išorinių grėsmių akcentavimą. Po 8 dešimtmečio naftos krizės pastebėta, kad greta karinių, nemažą grėsmę valstybių saugumui kelia ekonominės, ekologinės, demografinės problemos – metamas iššūkis realizmo teigiamam karinių grėsmių išskirtinumui. Pastebima, kad valstybinis saugumo analizės lygmuo nėra pakankamas saugumo analizei, kyla akademiniai ginčai dėl analizės lygmenų. Teigiama, kad tiek saugumo subjektai, tiek ir objektai gali būti ne vien valstybės, bet ir nevalstybiniai aktoriai, įvairios organizacijos, transnacionalinės korporacijos, individai, regioninės institucijos, religiniai, separatistiniai judėjimai ir kt. (tiek nacionaliniai, tiek regioniniai, tiek globaliniai ir individualūs veikėjai). Išskyla saugumo objekto ir subjekto klausimai: kieno saugumas? nuo ko saugumas?

Laipsniškai išryškėja ir globalizacijos procesų poveikis saugumui, jų įnešami nauji kokybiniai ir kiekybiniai pokyčiai. Kapitalo srautų liberalizavimas, komunikacijų, technologijų plėtra įtakoja beprecedenčius pokyčius ir saugumo srityje. Pastebimas tam tikrų valstybės galių silpnėjimas, daugelio nevyriausybinių aktorių įtakos augimas, griežtos ribos tarp vidaus ir išorės politikos nykimas. Analizuojamas tarpusavio priklausomybės didėjimas, ginčijamasi dėl jo poveikio saugumui. Realizmas užsipuolamas aibe priekaištų, kurių dauguma kvestionuoja realistiško saugumo suvokimo pamatus. Teigiama, kad valstybinis centristinis požiūris, sutelktas ties karinėmis išorinėmis saugumo grėsmėmis, tik iš dalies gali įvertinti realią situaciją saugumo srityje.

Stephen M. Walt (1991m.) pateikia svariausius argumentus, ginančius realistinę saugumo sampratą,³ S.Walt saugumą sieja su taika ir konfliktų prevencija naudojant karines priemones.⁴ Akcentuodamas centrinį valstybių vaidmenį ir karinio saugumo išskirtinumą, S.Walt pripažįsta, kad karinė galia – ne vienintelis nacionalinio saugumo šaltinis, ir karinės grėsmės – ne vieninteliai pavojai, su kuriais susiduria valstybės, tačiau šie pavojai yra svarbiausi⁵, reikalaujantys didžiausio dėmesio.

S.Walt pripažįsta, kad valstybės nėra vieninteliai tarptautinės sistemos veikėjai, tačiau patys reikšmingiausi. Realizmo atstovai neigia, kad globalizacijos procesų eigoje valstybių vaidmuo nyksta. Valstybių išskirtinumą akcentuoja ir Kenneth N. Waltz, teigdamas, kad „tarptautinė politika lieka – tarp-tautinė, valstybės disponuoja svarbiausiomis politinėmis socio-ekonominėmis funkcijomis, dėl to jokia kita organizacija

negali konkuruoti su jomis.“⁶ Suvereni valstybė su nustatytomis sienomis yra geriausia organizacija taikos palaikymui bei ekonominės gerovės sąlygų garantavimui.⁷

SAUGUMO IŠPLĖTIMAS IR GILINIMAS

XXa. 8 dešimtmetį daugelis mokslininkų pateikė argumentus, kritikuojančius tradicinę realizmo saugumo sampratą, palaipsniui imta saugumą plėsti ir gilinti. Reikšminga saugumo studijoms buvo 1973-74m. naftos krizė, paskatinusi diskusijas dėl saugumo sampratos išplėtimo įtraukiant ekonomikos ir aplinkosaugos sritis, kartu sąlygojusi didesnę dėmesį gamtiniams resursams kaip saugumo garantui.⁸ Vėliau įtrauktos globalios aplinkos degradavimą sukeliančios problemos - oro taršos nulemtas klimato atšilimas bei ozono sluoksnio retėjimas. Taip pat išskirtas spartus pasaulio gyventojų augimas kaip vienas aplinkos degradavimą (miškų kirtimą, dirbamos žemės plotų mažėjimą, vandens resursų sekimą) skatinančių veiksmų.

Vieni pirmųjų argumentus už saugumo sampratos išplėtimą pateikė Lester Brown (1977), Richard Ullman (1983), Barry Buzan (1983), Jessica Tuchman Mathews(1989)⁹, Arthur Westing (1986) ir kt. Saugumo sampratos išplėtimui reikšmingas buvo *Survival* žurnalo 1989m. (31:6) numeris, kuris buvo skirtas „nekariniams strategijos aspektams“.¹⁰ Taip pat svarbūs darbai – B.Buzan „Žmonės, valstybės ir baimė“ (1991, pirmasis leidimas 1983) ir Robert O.Keohane „Neorealizmas ir jo kritika“ (1986).

L.Brown (1977) teigia, kad saugumo samprata turėtų būti išplėsta įtraukiant aplinkos grėsmes, kurios kyla dėl resursų stokos ir demografinių problemų. R.Ullman (1983m.) argumentuoja už platesnę saugumo grėsmių suvokimą, jis pastebi, kad ne visos grėsmės valstybei yra akivaizdžios, kyla iš išorės ir esti karinės prigimties.¹¹ R.Ullman siekia atkreipti dėmesį į mažiau akivaizdžias, vidines, nekarines grėsmes, pvz., aplinkos degradavimą, resursų išsekimą, terorizmą, gamtines katastrofas, Trečiojo pasaulio šalių nestabilumą.¹² Akcentuodama globalizacijos procesų poveikį, J.T. Mathews (1989 m.) analizuoja ekologines grėsmes saugumui. Vėliau, 10-ame dešimtmetyje saugumo studijose aktualios tampa aibė įvairių problemų: etnonacionaliniai konfliktai, branduolinio ginklo platinimas, migracija, transnacionalinis nusikalstamumas, tarptautinis terorizmas.

Ilgainiui išplėtus saugumo sampratą, įtraukus nekarines grėsmes, išskiriami trys saugumo analizės lygmenys¹³: nacionalinis, individualusis, tarptautinis/globalus. Pokyčiai viename saugumo lygmenyje gali turėti įtakos pokyčiams kitame lygmenyje. Kartais išskiriami ir tarpiniai – visuomeninis¹⁴ bei regioninis – saugumo lygmenys¹⁵. Pokyčiai visuomeniniame lygmenyje analizuojami dažniausiai tiriant grėsmes, kurios meta iššūkį identitetui. Regioninis lygmuo išskiriamas kaip spragos tarp valstybinio ir tarptautinės sistemos lygmenų užpildymas.¹⁶ Kiekvieno saugumo lygmens saugumo objektai skirtingi; nacionaliniame lygmenyje pagrindinis grėsmių saugumui taikinyš gali būti valstybės suverenitetas, galia; individualiame – asmens gyvybė, gerovė; tarptautiniame – tarptautinės sistemos stabilumas; visuomeniniame – visuomenės identitetas; regioniniame – regiono stabilumas, raidos tęstinumas.¹⁷ Pasak B. Buzan, nė vieno saugumo objektų saugumas negali būti užtikrintas atskirai nuo kitų, tad kiekvieno iš minėtų atskirų objektų saugumas tampa bent jau iš dalies visų kitų saugumo sąlyga.¹⁸

Vyksta akademinės diskusijos, kuris lygmuo saugumo studijose svarbiausias. Realizmo atstovai vienareikšmiai pasisako už nacionalinio lygmens išskirtinumą. Kopenhagos taikos studijų mokyklos (COPRI) atstovai taip pat teigia, kad nacionalinis lygmuo išlieka reikšmingiausias, nes nacionalinę saugumo politiką formuoja valstybės ir tai tampa svarbiu praktiniu pagrindu nacionalinio saugumo problemai pajungti kitus saugumo aspektus: individualųjį ir sisteminį (tarptautinį/globalų) lygmenis.¹⁹ Kritinių saugumo studijų atstovai nelinkę laikyti valstybės svarbiausiu analizės objektu, o kartu nacionalinio analizės lygmens – išskirtiniu, jie siūlo daugiau dėmesio skirti individualiajam lygmeniui.

Mokslininkai, analizuojantys globalizacijos procesus ir jų poveikį saugumo kaitai, linkę išskirti globalų arba regioninį lygmenį, tačiau kai kurie (pvz., Ian Clark) taip pat pirmenybę teikia nacionaliniam saugumo analizės lygmeniui. Šios preferencijos iš dalies yra sąlygotos diskusijų tarp pliuralizmo ir realizmo atstovų dėl valstybių svarbos nykimo globalizacijos procesų eigoje. Vieni teigia, kad valstybės vaidmuo linkęs mažėti ir galiausiai praras bet kokią reikšmę, kiti tvirtina, kad valstybė išlieka tiek pat svarbi kaip ir anksčiau. Kyla klausimas, ar globalizacija turi įtakos valstybės nykimui, ar tik jos transformacijai, „kurios metu gali susiformuoti globali visuomenė, įvesianti naują taikos ir saugumo periodą.“²⁰ Pavyzdžiui, hiperglobalistai teigia, kad dėl globalizacijos

procesų saugumo turinys darosi vis mažiau susijęs su atskiromis valstybėmis ir vis daugiau skiriama dėmesio globaliam ar bent jau regioniniam lygmeniui.²¹ Jie akcentuoja, kad valstybės nebepajėgios apginti savo piliečių nuo nekarinių grėsmių²², tad nykstant valstybių svarbai turėtų formuotis nauji saugumo dariniai. Nuosaikesnieji globalizacijos analitikai akcentuoja, kad valstybių vaidmuo ir svarba niekur nedingsta, jos ir toliau turi reikšmingą sprendimų priėmimo galią, tačiau dėl globalizacijos procesų jų funkcijos šiek tiek kinta, dalis funkcijų perduodama kitiems nevalstybiniais veikėjams.

Saugumo studijų plėtimas ir gilinimas taip pat susilaukia nemažos kritikos, dažniausiai iš realizmo atstovų pusės. Kyla klausimas, kiek galima plėsti ir gilinti saugumo sampratą; jei galima įtraukti ne karines grėsmes saugumui, tai kur yra riba, kaip atsirinkti, ką laikyti grėsmėmis saugumui, o ko – ne? Bijoma, kad saugumas netaptų tuščia idėja, apimančia viską, o kartu ir nieko, kuri panaikina bet kokias galimybes analizei. Taip pat manoma, kad valstybių politikai gali pradėti manipuluoti naujų grėsmių įtraukimo į saugumo darbotvarkes galimybėmis. Be to, realizmo atstovai teigia, kad, išplėtus saugumo sampratą, į ją įtraukus daugiau sričių, bus teikiamas mažesnis dėmesys kariniam saugumui, kartu gali sumažėti ir šios srities finansavimas, dėl to valstybės gali tapti labiau pažeidžiamos. Pagrindinės karinės grėsmės tarsi prapuola tarp aibės įvairių ekonominių, ekologinių, socialinių ir kt. saugumo grėsmių.

KRITINĖS SAUGUMO STUDIJS

Gilinant ir plečiant saugumo sampratą svarbų vaidmenį suvaidino kritinės saugumo studijos. Kol realistai „spraudė“ realaus pasaulio įvykius į griežtas šykštaus teoretizavimo struktūras, kritinės saugumo studijos išsivystė į teoriškai bei empiriškai turtingą subdiscipliną.²³ Kritiškosios saugumo studijos – tai daugelis įvairių postpozityvistinių teorinių prieigų (nuo feminizmo, utopinio realizmo iki postmodernizmo), kritikuojančių realistinę saugumo sampratą, reikalaujančios išplėsti saugumo suvokimą įtraukiant aplinkosaugos, ekonomikos ir kt. problemas, akcentuojančios individualų saugumo analizės lygmenį ir individą kaip pagrindinį saugumo objektą.

Kritinės saugumo sampratos atstovai teigia, kad naujosios grėsmės saugumui, peržengiančios valstybių sienas ir negalinčios būti pašalintos atskirų valstybių pastangomis, verčia abejoti realistine saviklivos prielai-

da ir ieškoti naujų koncepcijų, kuriose į saugumo problemą būtų žvelgiama ne taip siaurai.²⁴ Kritinės saugumo sampratos atstovai plačiai diskutuoja apie visuotinį saugumą, išskiria globalizacijos procesų poveikį. Pasak jų, daugiau dėmesio turėtų būti skiriama demokratinėms transnacionalinėms jėgoms, kurios skatina didėjančią valstybės vidaus ir tarptautinių veiksmų sąveiką ir tuo meta rimtą iššūkį realizmui.²⁵

Reikšmingas yra Ken Booth emancipacijos projektas. Emancipacija suvokiama kaip žmonių išlaisvinimas nuo suvaržymų, tokių kaip karas, neturtas, represijos, žemas išsilavinimo lygis, neleidžiančių elgtis laisvai pagal savo norus.²⁶ Būtent emancipacija, o ne galia ir tvarka, lemia stabilų saugumą.²⁷ Pagrindinis veikėjas, analizės objektas turi būti žmogus, ne valstybė. Manoma, kad didėjant emancipacijai, konfliktų galimybė tarp individų mažėja. K.Booth saugumo analizė kritikuojama, nes visų žmonių saugumas tampa savaime bereikšme sąvoka siekiant suprasti saugumo fenomeną.²⁸

Ken Booth, akcentuodamas emancipaciją ir individą kaip svarbiausią saugumo objektą, daug dėmesio teikia globalizacijos procesų įtakai saugumui. Jis teigia, kad globalūs faktoriai taikosi į visus valstybių priimamus sprendimus.²⁹ Ken Booth laikosi pozicijos, kad globalizacijos eigoje valstybių vaidmuo mažėja, identitetai, kultūrinės vertybės, gyvenimo būdas niveliuojasi, formuojasi globali bendruomenė. Ir tai lemia saugumo sampratos kaitą. Jis taip pat pastebi, kad nyksta riba tarp valstybių vidaus ir užsienio politikos, dėl komunikacijų tobulėjimo tarptautinės sąveikos praranda ankstesnę svarbą, kartu mažėja valstybės vaidmuo. Kritinių saugumo teorijų atstovai mano, kad pasaulinės tvarkos vertybės, tokias kaip taika, ekonominė gerovė, žmogaus teisės, ekologinė pusiausvyra, veiksmingiausiai gali apginti ne valstybinės, bet tarptautinės arba tarpnacionalinės institucijos.³⁰ Svarbu, kad valstybės vaidmuo nebūtų centrinis ir kad pagrindiniai saugumo gavėjai būtų ne piliečiai, o visi žmonės, ir teigia, „kad tik tuomet galės susiformuoti visuotinis saugumas.“³¹

FEMINISTINIAI POŽIŪRIAI

Feministinės teorijos apima daugelį įvairių teorinių kritinės saugumo sampratos, postmodernizmo, poststruktūralizmo krypčių. Skirtingų teorinių bei disciplininių sričių feministams būdingas bendras siekis išplėsti pažinimo horizontą taip, kad jame atsispindėtų moterų patirtis ir

kad į analizę būtų įtraukiama lyties kategorija.³² Feminizmo atstovai teigia, kad tradicinis į valstybę orientuotas karinis saugumas ne didina, o kaip tik mažina moterų nesaugumą. Smurtas prieš moteris suvokiamas kaip sisteminis reiškinys ir pastebima, kad moterų nesaugumas yra universalus. Didėjantis nesaugumas paremtas tuo, kad valstybinės institucijos kuriamos remiantis patriarchaliniiais hierarchiniais principais ir tuo, kad valstybių finansiniai, socialiniai ir politiniai resursai nukreipti į karinį sektorių.

Spike Peterson, kaip ir kiti kritiškųjų saugumo studijų atstovai, kalba apie visuminį pasaulinį saugumą, kuris teiktų dėmesį globalioms problemoms, tokioms kaip branduolinio ginklo platinimas, ekologinės problemos, žmogaus teisių pažeidinėjimai, plačiai paplitęs skurdas, moterų spauda ir kt.³³ Į saugumo sampratą įtraukiant ekonominius ir ekologinius aspektus, taip pat išryškėja moterų pažeidžiamumas. Feminizmo atstovai, kalbėdami apie saugumą, akcentuoja ryšį tarp neturto, skolų, populiacijos augimo, bei skatina mąstyti apie resursus, jų paskirstymą. Teigiama, kad faktai, liudijantys apie daugiamatį moterų nesaugumą visame pasaulyje, gali paskatinti kurti į žmogų orientuotą, valstybių ir regionų ribas peržengiančio saugumą sampratą.³⁴ Feminizmo atstovai, teikdami didelį dėmesį analizės makrolygmeniui, akcentuoja individualiojo analizės lygmens svarbą, kritikuoja valstybės kaip svarbiausio analizės vieneto išskyrimą, teigdami, kad valstybės kaip vieningo agento modelis nuslepia tai, koku mastu individų nesaugumą lemia rasė, klasė, lytis ir t.t. – kategorijos, nepaisančios valstybių ir regionų sienų.³⁵

Feministinėse studijose kvestionuojamas saugumo tapatinimas su valstybių sienomis, atsiranda transnacionaliniai saugumo suvokimo bruožai. Suvokus moterų visame pasaulyje patirtį, gali būti lengviau įveikti žmonių susiskirstymą į piliečius ir ne piliečius, į savus ir svetimus, kurį kai kurie realizmo kritikai laiko kliūtimi kelyje į visuotinį saugumą.³⁶ Feminizmo atstovai teigia, kad jei lyties samprata bus pasitelkta saugumo studijoms, ne tik naujos problemos ir alternatyvios perspektyvos bus įtrauktos į saugumo darbotvarkę, bet kaip rezultatas susiformuos radikaliai skirtingas požiūris į tarptautinio saugumo prigimtį.

Kritinių saugumo studijų (tarp jų ir feminizmo) teorijos daugiausia kritikuojamos dėl siekiamo analizės universalumo – per plataus saugumo suvokimo. Kai visų žmonių visos problemos tampa saugumo problemomis, prarandama analitinė vertė, nes tada neįmanoma išskirti nė vieno atvejo.

KONSTRUKTYVISTINIAI POŽIŪRIAI

Konstruktivistiniai požiūriai, išaugę iš sociologinių teorijų, taip pat meta rimtą iššūkį realizmo teorijai tarptautinių santykių srityje. Konstruktivizmo pagrindinis teiginys, kad tarptautinė sistema, jos anarchinė būseną yra socialiniai konstruktai, socialiai konstruojamas ir saugumas, grėsmės ir pan. radikaliai prieštarauja realizmui, teigiančiam, kad sistema visą laiką yra tokia pati nekintanti – joje vyrauja anarchija ir vienetai negali turėti įtakos sistemos kaitai. Konstruktivizmas, priešingai nei realizmas, daug dėmesio teikia kultūrai, ideologijai, istorijai, idėjoms, socializacijos procesui. Valstybių lyderiai yra svarbiausi veikėjai tarptautinėje politikoje, tačiau kultūrinės vertybės, normos, identitetai (susiformavę tam tikrame istoriniame kontekste) gali apibrėžti, įtakoti jų politinius pasirinkimus.³⁷

Prie konstruktivistinių mokyklų priskiriama ir Kopenhagos saugumo studijų mokykla (COPRI), kuri suvaidino vieną reikšmingiausių vaidmenų išplečiant saugumo sampratą (Barry Buzan, Ole Wæver, Morten Kelstrup ir kt.)³⁸.

B.Buzan 1987m. knygoje „An Introduction to Strategic Studies“ teigė, kad karinė galia gali būti suprantama labiau kaip saugumo problematikos dalis nei visuma.³⁹ Pirmajame knygos „Žmonės, valstybės ir baimė“ 1983m. leidime B.Buzan greta nacionalinio išskiria individualų ir tarptautinės sistemos saugumo analizės lygmenis. Antrajame knygos leidime B.Buzan akcentuoja valstybinio lygmens viršenybę. Svarbiausiu saugumo objektu išlieka valstybė. B.Buzan išskiria pagrindinius saugumo studijų sektorius: karinį, politinį, ekonominį, visuomeninį, aplinkos, ir teigia, kad juos būtina įtraukti į saugumo analizę dėl tarptautinėje aplinkoje vykstančių pokyčių.

Kopenhagos saugumo studijų mokyklos atstovai tvirtina, kad grėsmės ir pažeidimai gali kilti įvairiose srityse: tiek karinėse, tiek ir nekarinėse. Siūloma į saugumo grėsmių sąrašą įtraukti nekarinės grėsmės, kurios kartais yra ne taip akivaizdžiai pastebimos, bet gali būti žalingesnės už karines. COPRI mokyklos atstovai teigia, kad turi būti griežtai apibrėžti kriterijai, kuriais remiantis tam tikros sritys būtų išskiriamos kaip grėsmės saugumui; akcentuoja, kad šios grėsmės turi būti esminės – egzistencinės⁴⁰.

Kopenhagos mokyklos atstovai saugumo grėsmes analizuoja remdamiesi konstruktivistinėmis kalbos teorijomis ir saugumo suvokimo įsi-

tvirtinimą laiko „kalbos aktu“ (*speech act*).⁴¹ Kaip ir kiti konstruktyvizmo atstovai, jie teigia, kad saugumo samprata yra socialiai konstruojama. Analizuojama, kaip atskiros saugumo problemos patenka į politines valstybių darbotvarkes. Saugumo sampratos konstravimas iliustruojamas/įvardijamas kaip politinių aktorių pasirinkimas, kuriuos aspektus įtraukti į saugumo darbotvarkes, o kurių – ne. Ole Waever teigia, kad grėsmė egzistuoja, nes ji yra suvokiama kaip grėsmė.⁴² Saugumas – tai nėra kažkas apčiuopiamo, realaus, tai politinių sprendimų objektas; jei yra politinė valia atsakyti į tam tikrą grėsmę, ji įtraukiama į saugumo darbotvarkę. Analizuojant saugumą „kalbos akto“⁴³ požiūriu, išskiriamas aktorius, kuris tam tikrą problemą paverčia saugumo problema, auditorija, kuri tai įsisavina, akcentuojama, kad teoretikai negali pakeisti aktoriaus⁴⁴, tačiau gali daryti jam įtaką. Išskiriami pagrindiniai saugumo elementai: objektas (tie, kurių saugumas gali būti pažeistas), saugumą įtvirtinantys aktoriai (kurie deklaruoja, kad tam tikrai sričiai kyla grėsmė) ir funkciniai aktoriai (aktoriai, įtakoję sektoriaus dinamiką)⁴⁵.

COPRI mokyklos atstovai akcentuoja saugumo sampratos išplėtimą, tačiau teigia, kad pagrindiniu saugumo analizės lygmeniu turi likti nacionalinis lygmuo bei svarbiausiomis grėsmėmis – karinės grėsmės. COPRI saugumo samprata – tarsi tarpinis variantas tarp realizmo ir kritiškosios mokyklos saugumo suvokimo. COPRI atstovai išplečia bei gilina saugumo sampratą, tačiau išlaiko saugumo analizės rėmus, nesileidžia į visų lygmenų ir visų grėsmių analizę tam, kad saugumo analizė išlaikytų tam tikras ribas.

GLOBALIZACIJA IR TRANSNACIONALINIŲ GRĖSMIŲ SAUGUMUI IŠSKYRIMAS

Saugumo sampratos išplėtimas ir gilinimas, idėjiniame lygmenyje prasidėjęs 8-ame dešimtmetyje, padėjo pamatus naujų transnacionalinių grėsmių suvokimui ir išskyrimui. Šios grėsmės pastaruoju metu sulaukia vis daugiau dėmesio, jos įtraukiamos į daugelio valstybių nacionalinio saugumo strategijas, joms daug dėmesio teikia daugelis tarptautinių vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų.

Saugumo studijose greta realizmo atsiradus aibei įvairiausių teorinių prieigų, saugumo samprata tapo lankstesne, lengviau prisitaikančia prie pokyčių tarptautinėje erdvėje. Ilgainiui įvairios saugumo teorijos pastebėjo globalizacijos procesų poveikį saugumui bei jų įtaką naujų grės-

mių išryškėjimui. Intensyvėjant globalizacijos procesams, ne vienas ekonominis, socialinis, kultūrinis, politinis reiškinys įgauna naują kokybinę ir kiekybinę išraišką, vis labiau pastebimi neigiami globalizacijos procesų padariniai, tarp jų galima išskirti ir naująsias – transnacionalines – grėsmes.

Šios saugumo grėsmės tarptautinėje bendruomenėje daugiau dėmesio susilaukė pasibaigus šaltajam karui,⁴⁶ išnykus branduolinio karo tarp didžiųjų valstybių tikimybei. Globalizacijos procesų eigoje transnacionalinės saugumo grėsmės pastebimai įgyja naujus tempus ir apimtis. Pastebėtina, kad šaltojo karo pabaiga paskatino dėmesio anksčiau ignoruotoms saugumo problemoms padidėjimą.⁴⁷ Pavyzdžiu gali būti aplinkosaugos problemų susiejimas su konfliktais bei resursų trūkumu. Apie šias grėsmes pradėta kalbėti daug anksčiau, prieš šaltojo karo pabaigą, tačiau pastebimai daugiau dėmesio joms pradėta teikti tik pasibaigus šaltajam karui; 1991m. aplinkosaugos grėsmės įtrauktos į JAV Nacionalinio saugumo strategiją.

Transnacionalinės saugumo grėsmės dar kartais vadinamos naujosiomis, asimetrinėmis, netradicinėmis grėsmėmis⁴⁸, tačiau sąvoka „transnacionalinės grėsmės“ tiksliausiai apibrėžia šių grėsmių prigimtį, pobūdį ir raišką. Terminas „transnacionalinis“ labiau tinka apibūdinant šias grėsmes, nei „globalus“ ar „tarptautinis“, nes jis nurodo į suverenių valstybių sienų svarbos sumažėjimą ir galimybes greitai ir lengvai peržengti nacionalinių valstybių jurisdikcijos ribas.⁴⁹ Taip pat atskleidžia globalizacijos procesų kompleksinį pobūdį, kuris negali būti vertinamas viena-reikšmiai. Veikiami galybės tarpusavio priklausomybės saitų, daugelio įvairiausių nevalstybinių aktorių, technologijų, komunikacijos vystymosi raidos, laisvo ekonominių srautų judėjimo, ekonominiai, politiniai, socialiniai, kultūriniai procesai, keičia santykį tarp tarptautinės sistemos veikėjų ir lemia pokyčius jų viduje.

Transnacionalinės grėsmės saugumui nėra visiškai naujas reiškinys, tačiau dėl spartėjančių globalizacijos procesų per pastaruosius keleris dešimtmečius jos tapo svarbesnės, įgavo tam tikrą potencialą plėstis, jų poveikis tapo jaučiamas ne tik nacionaliniu ar regioniniu, bet ir globaliu mastu. Šių grėsmių kaitą, transnacionalinį pobūdį lemia globalizacijos procesai. Pastebdami grėsmių apimčių didėjimą ir pasekmių sudėtingumą, daugelis saugumo politikos planuotojų bei analitikų šias grėsmes įvardija pagrindiniais XXIa. iššūkiais nacionalinei valstybei.⁵⁰

Šie reiškiniai transnacionalinį pobūdį ir raišką turėjo daug anksčiau: tiek organizuotas nusikalstamumas, tiek terorizmas ar ekologinės grėsmės, o juo labiau epidemijos ir migracija, kurios egzistavo prieš tūkstančius metų, iš prigimties yra transnacionaliniai – linę laisvai peržengti valstybių sienas. Tačiau kaip grėsmėms saugumui joms kartu su transnacionaliniu pobūdžiu būdingi ir kompleksiniai, įvairialypis poveikis, beprecedentės apimtys ir tempai, lengvas prisitaikymas prie esamos situacijos, lankstumas, ilgalaikis poveikis, tarpusavio susietumas ir pan.

Jau 9-ojo dešimtmečio pabaigoje pastebimas globalizacijos procesų poveikis saugumui bei naujų prevencijos priemonių poreikis. Sparčius globaliais mastais vykstančius pokyčius ekologinėje srityje pastebi J.T. Mathews (1989m), ji viena pirmųjų akcentavo globalizacijos poveikį saugumui, pabrėžė ekologijų grėsmių saugumui ilgalaikiškumą. J.T.Mathews, taip pat kaip Ken Booth (1991m) ir kt. pabrėžia ribos tarp valstybės išorės ir vidaus politikos nykimą, pastebi globalizacijos lemiamų grėsmių kompleksiskumą, naujas iki tol nebūdingas apimtis. J.T.Mathews teigia, kad „globaliniai pokyčiai, kurie vyksta atmosferoje, genetinėje rūšių įvairovėje, okeanų, atmosferos, biosferos ir geosferos tarša neturi precedento nei tempais, nei apimtimi“.⁵¹ J.T.Mathews pastebi, kad aplinkosaugos problemos „pradedą ardyti neliečiamas nacionalinio suverenumo sienas, kurias informacinė ir komunikacinė revoliucijos bei spartus globalaus finansinio kapitalo judėjimas daro pralaidesnes.“⁵² Ji akcentuoja regioninio bendradarbiavimo ir sprendimų priėmimo globaliu lygmeniu svarbą,⁵³ taip pat kaip atsaką į ekologines grėsmes siūlo taikyti naujas priemones didinant NVO vaidmenį, daugiašalę diplomatiją, naujus derybų būdus, įtraukiant privatų sektorių. J.T.Mathews viena pirmųjų pastebėjo ir išskyrė transnacionalinių grėsmių bruožus: ilgalaikiškumą, kompleksiskumą, naujumą, poveikį valstybės suverenumui. Vėliau tie patys bruožai pastebimi ir kitų transnacionalinį pobūdį turinčių grėsmių raiškoje.

Kaip grėsmės saugumui jos buvo suvokiamos ir anksčiau, tiek kritiškųjų saugumo studijų, tiek konstruktyvizmo atstovai terorizmą, masinio naikinimo ginklų platinimą, prekybą narkotikais, migraciją, aplinkos degradaciją, epidemines ligas įvardindavo kaip saugumo grėsmėmis, tik jos nebuvo išskiriamos kaip atskira grėsmių grupė.

Paul J. Smith transnacionalines grėsmes susistemino ir pateikė apibrėžimą:

“Transnacionalinės saugumo grėsmės gali būti apibrėžtos kaip *nekarinės grėsmės, kurios laisvai kerta valstybių sienas* ir kelia grėsmę tautos politiniam bei socialiniam integralumui arba valstybės gyventojų sveikatai.” Paul J.Smith⁵⁴

Remiantis P.J.Smith transnacionalinių grėsmių apibrėžimu, galima išskirti pagrindinius jų bruožus: nekarinį pobūdį ir tai, kad jos nepaiso valstybių sienų (cross-border), tuo ribodamas valstybių suverenumą. Iš šio apibrėžimo galima spręsti apie saugumo objektus: tai valstybė ir jos gyventojai (ne tik piliečiai). Tad akcentuojami du analizės lygmenys: nacionalinis ir individualusis. Tačiau valstybinis lygmuo yra svarbesnis už individualųjį, jam, analizuojant transnacionalines grėsmes, teikiama pirmenybė. Šiuo atveju taikomas transformacionalistinis suvokimas, kuomet analizuojami globalizacijos lemiami pokyčiai valstybėse, bet ne jų nykimo apraiškos.

Pagal pobūdį šios grėsmės nėra nei vidinės, nei išorinės, jos turi tiek vienu, tiek kitų grėsmių bruožų. Dėl globalizacijos procesų greta grėsmių, kylančių tarp valstybių ir iš valstybių vidaus, išskiriama ir transnacionalinė grėsmių kilmė. Transnacionalinių grėsmių subjektų negalima įvardyti nacionaliniais ar išoriniais - jie turi transnacionalinį pobūdį, gali laisvai keisti kilmės valstybę, ta pati valstybė gali būti tiek kilmės, tiek ir tikslo šalimi. Tad karinės grėsmės saugumui yra lengviau identifikuojamos, nes grėsmių šaltiniai yra konkretūs, lengvai nuspėjami, tuo tarpu transnacionalinės grėsmės kyla iš nevalstybinių aktorių, kurių veiksmų nuspėti, išvengti arba nukreipti viena ar kita linkme beveik neįmanoma - tai valstybes daro dar labiau pažeidžiamas. Šių grėsmių kilmę įtakoja eilė įvairių ekonominių, socialinių, kultūrinių ar politinių faktorių.⁵⁵ Be to, pastebėta, kad grėsmių šaltiniai globalizacijos įtakoje labai sparčiai kinta, įgyja vis naujų bruožų.⁵⁶

Šios grėsmės yra kompleksinės, daugialypės, jų grėsmė valstybei sunkiai identifikuojama, jos turi ilgalaikį poveikį ir reikalauja daugialypio atsako (ne tik karinio, bet ir socialinio, ekonominio, teisinio, politinio). Svarbūs beprecedenčiai šių grėsmių tempai ir apimtys, taip pat lankstumas, polinkis puikiai prisitaikyti prie esamos situacijos. Pavyzdžiui, organizuotas nusikalstamumas puikiai naudojasi globalizacijos teikiama privalumais, prisitaikydamas prie laisvėjančio kapitalo, prekių, paslaugų judėjimo, lengviau ir sparčiau vykdo nelegalias veikas, naudo-

jasi sudėtingomis technologijomis, specialistų konsultacijomis, tuo didindamas nelegalios veiklos apimtis ir pajamas iš jos. Epidemijos dėl didėjančių keliavimo galimybių sparčiau plinta, taip pat linkusios labai greitai kisti ir tampa vis sunkiau nustatomomis. Terorizmas naudojami komunikacijos, žiniasklaidos efektų teikiamais privalumais, ir plečia savo veiklą bei taip pat tampa vis sunkiau identifikuojamas, nuspėjamas.

Svarbus globalizacijos sąlygotas bruožas yra šių grėsmių kompleksiškas ir tarpusavio susietumas, kuris reiškiasi tarp valstybių, tarp valstybių ir nevalstybinių veikėjų didėjančių susietumu, sąryšių tarp atskirų saugumo analizės lygmenų didėjimu, valstybės vidaus ir išorės politikos samplaika, be to, pačios transnacionalinės grėsmės yra tarpusavyje labai susijusios, vienos priklauso nuo kitų. Tai sąlygoja poreikį analizuoti šias grėsmes platesniame kontekste, atkreipiant dėmesį į įvairias sąsajų galimybes. Globalizacijos procesai išskiria labiau holistines pastangas naujai apibrėžiant saugumą, nuo tradicinių sampratų, kurios parbrėžia varžymąsi tarp valstybių.

P.J. Smith išskiria šias transnacionalinių grėsmių grupes⁵⁷:

- Transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą;
- Tarpautinę nelegalią migraciją;
- Transnacionalinį terorizmą;
- Transnacionalines epidemijas;
- Globalų aplinkos fenomeną (ekologines grėsmes - aplinkos degradaciją, klimato pokyčius)⁵⁸;

Kiti autoriai į transnacionalinių grėsmių sąrašą dar įtraukia masinio naikinimo ginklų platinimą (nevalstybinių aktorių galimybę įsigyti cheminį, biologinį ginklą, o kai kuriais atvejais ir atominį), kibernetizmą, jūrinį piratavimą⁵⁹. JAV gynybos departamento⁶⁰ pateiktame transnacionalinių grėsmių apibrėžime, teigiama, kad „šios grėsmės gali apeiti karines jėgas ir tiesiogiai kelti grėsmę kertiniams politiniams, ekonominiams ir socialiniams institutams, nuo kurių stabilumo, klestėjimo bei saugumo priklauso valstybė ir regionas.“ Teigiama, kad JAV suvokia poreikį išplėsti saugumo sąvoką, kuri apimtų elementus, nesusijusius su karine galia ir įtaka, šis saugumas įvardijamas transnacionaliniu saugumu.

JAV gynybos departamentas išskiria šias transnacionalines grėsmes: terorizmą, aplinkos degradaciją, infekcines ligas, prekybą narkotikais, humanitarines nelaimes, bei akcentuoja masinio naikinimo ginklų platinimo

grėsmę. Šios grėsmės įvardijamos kaip pagrindinės JAV ir regioninio saugumo problemos, reikalaujančios atitinkamo atsako, individualiai ir daugiašalėje plotmėje. JAV saugumo departamentas akcentuoja, kad transnacionalinės grėsmės reikalauja transnacionalinių įveikimo priemonių: konsultacijų, bendradarbiavimo, koordinavimo.

Šios saugumo grėsmės akivaizdžiai reikalauja ir kitokio atsako nei tradicinės karinės. Atsakas į transnacionalines grėsmes labiau grindžiamas bendradarbiavimu tiek tarp tam tikrų institucijų valstybės viduje, tiek ir tarp atskirų valstybių bei kitų pasaulinės sistemos veikėjų (nevyriausybinių, vyriausybinių organizacijų, regioninių organizacijų, transnacionalinių korporacijų ir pan.)

Šių grėsmių valstybės negali planuoti, numatyti, įtakoti, sunku yra jas nuspėti, pasirinkti tinkamas prevencines priemones. Manoma, kad tik globalios bendruomenės kūrimasis gali sustabdyti šias grėsmes.⁶¹ Vals-tybės nebepajėgia adekvačiai reaguoti į globalizacijos procesus, tad ma-noma, kad formuojantis bendroms prevencinėms priemonėms, taisyklėms, vertybėms, būtų įmanoma sumažinti transnacionalinių grėsmių neigiamą poveikį.

Change in Security Concept. Globalization's role and Exclusion of Translational Security Threats

---

SUMMARY

This article presents an analysis of the main challenges that the paradigm of realism experiences in its security approach and introduces a theoretical basis for deepening and widening the security studies. The article also touches upon a significant impact that globalization has on changing security concept, especially in distinguishing transnational security threats.

The changes in security studies have occurred in 20th century 70's and 80's, when realism theory comes to lose the dominant position. The state centric approach, exclusively based on external military threats was challenged by various post-structural, post-postmodern, and pluralist approaches that suggested to widen and to deepen security concept. Realism was not capable anymore to explain a range of security processes,

and later, to predict the end of the Cold War. The other approaches that discussed new security threats, paid more attention to other analysis levels than national. Gradually non-military security threats were included into security agendas of different states. Very soon security studies faced the problem that deepening and widening security concept can lead to an empty idea, that contains everything and at the same time nothing, and which can make security concept impossible for analysis.

Transnational security threats are defined as nonmilitary threats that cross borders and either threatens the political and social integrity of a nation or the health of that nation's inhabitants. There can be distinguished five groups of translational threats: translational terrorism, organized crime, environmental threats, illegal migration, and transnational pandemics. Globalization causes those threats to become more intensive, and flexible, and it is getting more difficult to detect them and to choose the appropriate preventive measures. Those threats are not exceptionally internal or external, they have features, of both therefore it is getting more and more complicated to identify origins of transnational threats. Their pace and scope are gradually increasing and their prevention of them is getting more complicated.

Obviously, translational security threats require different response than military ones. The responses to those threats should be based on improvement of cooperation among different states as well as non-state actors, and also among various institutions within a state. Formation of common global prevention measures, rules and values can also reduce the negative impact of transnational threats can.

NUORODOS

- ¹ Khatchik Derghoukassian. After Renaissance: The Reformation Of International Security Studies In The Post-Cold War. 2003. <http://www.isanet.org/portlandarchive/ghougassian.html>, žiūrėta 2004-06-31.
- ² Mohammed Ayob. Security in the Third World: the Worn About to Turn? *International Affairs*, Winter 83/84, Vol. 60 Issue 1, p41-52, 41p.
- ³ B.Buzan, O.Waever, J. de Wilde. *Security: A New Framework for Analysis*. Boudler: Lynne Rienner Publishers, 1998, p.3.
- ⁴ Sarah Terry. Defining Security: Normative Assumptions and Methodological Short-comings, 1998, http://www.cda_cdai.ca/symposia/1998/98tarry.htm, žiūrėta 2004-06-23.

- ⁵ Khatchik Derghoukassian. After Renaissance: The Reformation Of International Security Studies In The Post-Cold War. 2003. <http://www.isanet.org/portlandarchive/ghougassian.html>, žiūrėta 2004-06-31.
- ⁶ K.N. Waltz. Globalization and American Power. *The National Interest*, Spring 2000, p.50-51.
- ⁷ Ten pat.
- ⁸ T.Terriff, D.Croft, L.James, P.M.Morgan. *Security Studies Today*. Polity Press, 2001, p. 117.
- ⁹ Lester Brown. Redefining Security. Worldwatch Paper No. 14, Worldwatch Institute, Washington, DC., 1977. Richard H. Ullman Redefining Security. *International Security*, Vol. 8 (Summer 1983): pp. 129-53. Jessica Tuchman Mathews. Redefining Security. *Foreign Affairs*, Vol. 68 (Spring 1989): pp. 162-77.
- ¹⁰ O.Waever. Ch3. Securitization and Desecuritization. Ronnie D. Lipschutz (ed.). *On Security*. New York: Columbia University Press, 1998, <http://www.ciaonet.org/book/lipschutz/> ir B.Buzan, O.Waever, J. De Wilde. *Security, a New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, 1998, p.3.
- ¹¹ Thom Workman. Amplifying the Social Dimensions of Security. Centre for International and Strategic Studies York University, Toronto YCISS, Occasional Paper Number 17, November 1993, p.12.
- ¹² Ten pat.
- ¹³ B.Buzan. *Žmonės, valstybės ir baimė*. Vilnius: Eugrimas, 1997, 60psl. B.Buzan šį skirstymą į tris lygmenis perėmė iš K.Waltz .
- ¹⁴ Visuomeninis saugumo lygmuo detaliai analizuojamas O.Weaver, B.Buzan, M.Kelstrup, P.Lemaitre knygoje, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Pinter Publishers, 1993, p.15-59psl.
- ¹⁵ B.Buzan, *Žmonės, valstybės ir baimė*, Vilnius, Eugrimas, 1997 ,238
- ¹⁶ Ten pat, 238-288p
- ¹⁷ Remiantis Bjørn Møller *The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contraction*, Copenhagen Peace Research Institute, August, 2000, <http://www.ciaonet.org/wps/mob01/index.html>
- ¹⁸ B.Buzan. *Žmonės, valstybės ir baimė*. Vilnius: Eugrimas, 1997, 60psl.
- ¹⁹ Ten pat , 398psl
- ²⁰ J.Baylis, S.Smith. The Globalization of World Politics, Oxford University Press, 1997, p 271.
- ²¹ L.Goetschel. Globalization and Security: the Challenge of Collective Action in a Politically Fragmented World. *Global Society: Journal of Interdisciplinary International Relations*, Apr. 2000, Vol. 14, Issue 2, p.19.
- ²² G.D. Dabelko, D.D. Dabelko. Environmental Security: Issues of Concept and Redefinition. Occasional Paper No.1, Harrison Program on the Future Global Agenda , June 1993 A revised version of this paper appears in *Environment and Security* Vol. 1 No. 1 (Spring 1996): 23-49p. <http://www.bsos.umd.edu/harrison/papers/paper01.htm>, žiūrėta 2004-06-26.
- ²³ Andreas Behnke. Postmodernising Security. Presentation at ECPR Joint Sessions, Manheim, 26-31 March 1999. <http://pages.towson.edu/abehnke/publications/manheim.pdf>

- ²⁴ J. Ann Tickner. Saugumo re-vizijos. Ken Booth, Steve Smith (sud.). *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė, 2000, p.183.
- ²⁵ Ten pat.
- ²⁶ Ken Booth. Security in Anarchy. Utopian Realism in Theory and Practice. *International Affairs*, 1991, 67 (3), 538p.
- ²⁷ Ten pat.
- ²⁸ Sarah Terry. Defining Security: Normative Assumptions and Methodological Shortcomings, 1998, http://www.cda_cdai.ca/symposia/1998/98tarry.htm, žiūrėta 2004-06-23.
- ²⁹ Ken Booth. Security in Anarchy. Utopian Realism in Theory and Practice. *International Affairs*, 1991, 67 (3), p.334-335.
- ³⁰ J. Ann Tickner. Saugumo re-vizijos. Ken Booth, Steve Smith (sud.). *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė, 2000, p.183.
- ³¹ Ten pat p.184p.
- ³² Ten pat 185p.
- ³³ Sarah Terry, Defining Security: Normative Assumptions and Methodological Shortcomings, 1998, http://www.cda_cdai.ca/symposia/1998/98tarry.htm
- ³⁴ J. Ann Tickner. Saugumo re-vizijos. Ken Booth, Steve Smith (sud.). *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė, 2000, p. 187.
- ³⁵ Ten pat.
- ³⁶ Ten pat p. 188.
- ³⁷ Sorpong Peou. Realism and Constructivism in Southeast Asian Security Studies Today: a Review Essay. *The Pacific Review*, 2002, Vol.15, No.1, 123p.
- ³⁸ Kopenhagos saugumo studijų mokyklos internetinis tinklapis - www.copri.dk
Ši saugumo mokykla susiformavo tarp įvairių teoretinių pozicijų B. Buzan (neorealistine pozityvizmo) derinamo su O.Waever (post-strukturalistiniu) post-pozityvizmu.
- ³⁹ R.W.Jones. *Security, Strategy and Critical Theory*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1999, <http://www.ciaonet.org/book/wynjones/>, žiūrėta 2004-06-04.
- ⁴⁰ B.Buzan, O.Waever, J. De Wilde. *Security, A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998, p. 23-26.
- ⁴¹ O.Waever. Ch3. Securitization and Desecuritization. Ronnie D. Lipschutz (ed.). *On Security*. editor New York Columbia University Press 1998, <http://www.ciaonet.org/book/lipschutz/> taip pat B.Buzan,O.Waever, J De Wilde. *Security, A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998, p.21-45.
- ⁴² B.Buzan,O.Waever, J De Wilde . *Security, A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998, p.24.
- ⁴³ O.Waever apibrėždamas saugumą teigia, kad : „saugumą“ galima suvokti kaip dalyką kalbos teorijoje vadinamą kalbos aktu:...tai yra pasakymas „, kad yra veiksmas...Sakydamas „saugumas“ valstybės atstovas tam tikrą atvejį perkelia į specifinę sritį; pareiškia apie specialias teises panaudoti būtinas priemones tokiam vystymuisi blokuoti.“ B.Buzan. *Žmonės, valstybės ir baimė*. Vilnius: Eugrimas, 1997, p.50.
- ⁴⁴ B.Buzan,O.Waever, J. De Wilde. *Security, A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998, p.34.
- ⁴⁵ Ten pat, 36p.

- ⁴⁶ R.D.Blackwill, K.Archick. *The United States, Europe, and the New Security Threats*, 1998 , Apr.15. <http://www.ciaonet.org/conf/blr02/blr02.html>, žiūrėta 2003-12-15.
- ⁴⁷ Steven E. Miller. International Security At Twenty-Five: From One World To Another. *International Security*, Summer2001, Vol. 26 Issue 1, p5, p. 35, Ebsco straipsnis: 5453175.
- ⁴⁸ Alessandro Politi. European Security: The New Transnational Risks. European Institute for Security Studies. 1997, <http://www.ciaonet.org/wsp/poi01/index.html>, žiūrėta 2003-06-03.
- ⁴⁹ Peter A.Lupsha. Transnational Organized Crime versus the Nation State. *Transnational Organized Crime 2*, Spring 1996, No. 1, p.21.
- ⁵⁰ *Transnational Security Threats in Asia*, Conference Report, 2000. [www.apcss.org/Publications/Transnational%20Report%20version%2020%20Dec%202000 .html](http://www.apcss.org/Publications/Transnational%20Report%20version%2020%20Dec%202000.html), žiūrėta 2003-06-04.
- ⁵¹ Jessica Tuchman Mathews. Redefining Security. *Foreign Affairs*, Spring 1989, Vol. 68, Issue 2, p.163.
- ⁵² Ten pat, p.162.
- ⁵³ Ten pat, p.173.
- ⁵⁴ Paul J. Smith. Transnational Security Threats and State Survival: A Role for the Military? *Parameters*, Asia-Pacific Center for Security Studies, Autumn 2000, pp. 77-91. <http://www.apcss.org/College/SEC2002-2/Transnational%20Security%20Threats%20and%20State%20Survival.htm>, žiūrėta 2004-05-19.
- ⁵⁵ Kalbant apie politinius faktorius turimas omenyje tarptautinio terorizmo fenomenas.
- ⁵⁶ Tai galima pasakyti apie visų šiame darbe analizuojamų grėsmių šaltinius, globalizacija jiems suteikia erdvę, tempą, ir potencialą plėstis.
- ⁵⁷ Paul J. Smith. Transnational Security Threats and State Survival: A Role for the Military? *Parameters*, Autumn 2000, pp. 77-91. Asia-Pacific Center for Security Studies <http://www.apcss.org/College/SEC2002-2/Transnational%20Security%20Threats%20and%20State%20Survival.htm>, žiūrėta 2004-05-19.
- ⁵⁸ Neigiami aplinkos veiksniai buvo pirmoji transnacionalinė grėsmė, įtraukta į valstybių saugumo darbotvarkes.
- ⁵⁹ *Transnational Security Threats in Asia*, Conference Report, 2000. www.apcss.org/Publications/Transnational%20Report%20version%2020%20Dec%202000.html , žiūrėta 2003-06-04.
- ⁶⁰ Derek J.Mitchell. Special Assistant for Asian and Pacific Affairs, U.S. Security Strategy for Asian-Pacific Region. US Department of Defense. A paper for the Stanley Foundation Conference, Seattle, 2000 July 21-23, p.5-6. <http://www.stanleyfoundation.org/papers/mitchell00.pdf> , žiūrėta 2004-06-22.
- ⁶¹ J.Baylis, S.Smith. *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, 1997, p. 255.